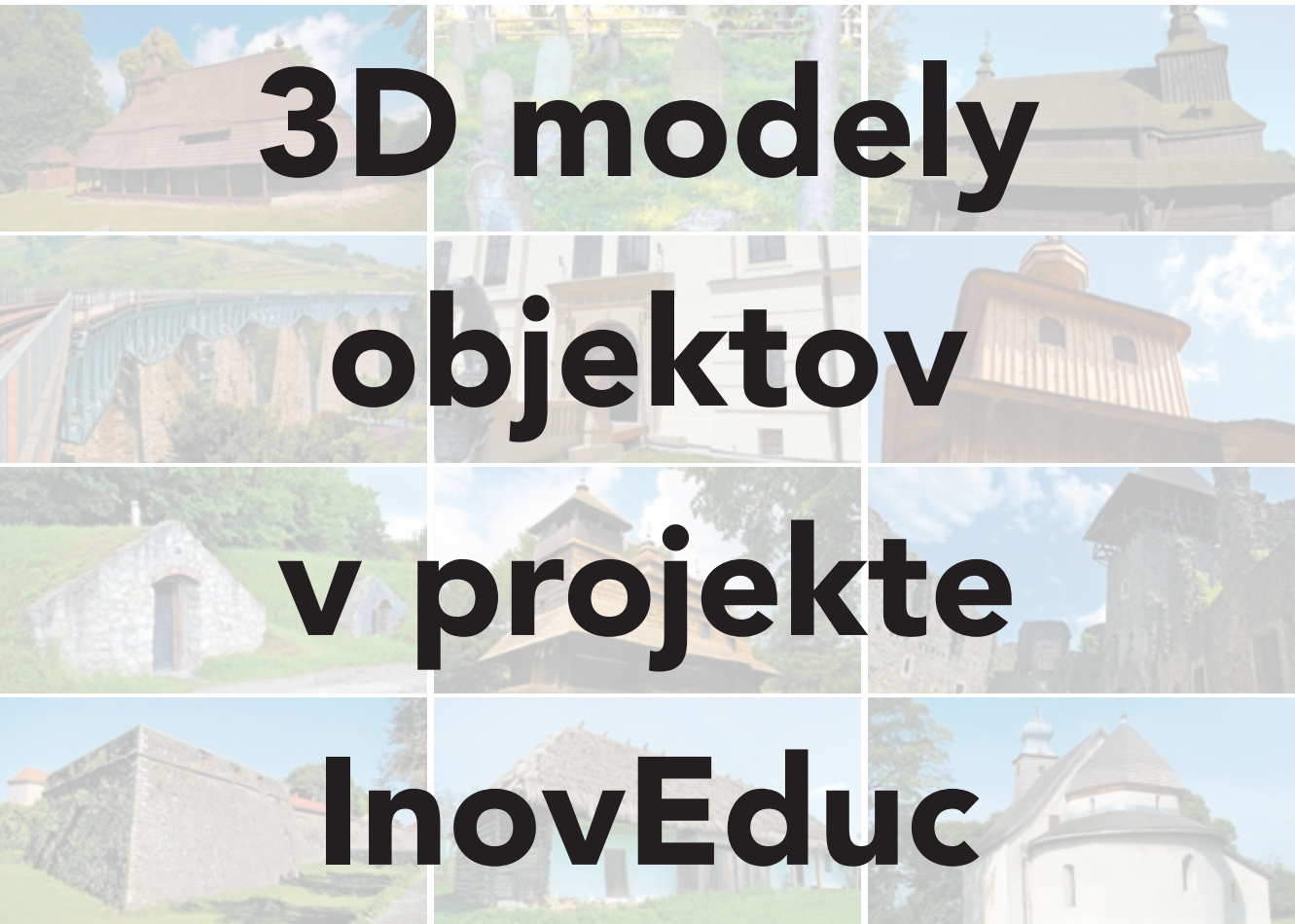

slovakia - ukraine project
InovEduc

3D modely objektov v projekte InovEduc

3D modely objektov v projekte InovEduc

 slovakia - ukraine project
InovEduc

Identifikácia projektu

Názov projektu: Inovatívne metódy vzdelávania
na podporu partnerstiev – „InovEduc“

Prijímateľ: Paneurópska vysoká škola n.o.

Fond: Nórske granty

Programová oblasť: SK08 Cezhraničná spolupráca

Číslo projektu: CBC01008

Celkové oprávnené výdavky projektu: 639 430,- EUR

Projektový grant: 575 486,- EUR
(90 % – každá jeho časť je tvorená
z príspevku príslušného finančného
mechanizmu a príspevku štátneho
rozpočtu SR v pomere 85 %/15 %)

Spolufinancovanie projektu: 63 944,- EUR (10 % – vlastné zdroje)

„Slovensko – Ukrajina: Spolupráca naprieč hranicou“

„Granty EHP a Nórska – Spolupráca k spoločným hodnotám“

Partneri projektu

- Centrum pre Európsku politiku – *Slovensko*
- Carpathia Užhorod – *Ukrajina*
- Generálny konzulát SR v Užhorode – *Slovensko*
- Zakarpatský inštitút postdiplomového pedagogického vzdelávania – *Ukrajina*
- Užhorodská národná univerzita – *Ukrajina*
- Evanjelická spojená škola v Prešove – *Slovensko*
- Lingvistické gymnázium T. H. Ševčenka Užhorod – *Ukrajina*
- Metodicko-pedagogické centrum Bratislava – *Slovensko*
- Ústav etnológie SAV, Bratislava – *Slovensko*
- Imsa Knowledge Company AS – *Nórsko*

Úvod

Projekt Inovatívne metódy vzdelávania na podporu partnerstiev – „InovEduc“ spája moderné vzdelávanie a informačno-komunikačné technológie. Jeho cieľom je zlepšenie spôsobov výučby na oboch stranách slovensko-ukrajinskej hranice. Prostredníctvom najnovších metód sprostredkovania 3D obsahu pomocou virtuálnej a rozšírenej reality a vytvorenia inovatívnych Pracovných metodických listov pre učiteľov a učiteľky ponúka unikátnu škálu nástrojov pre vzdelávanie. V rámci projektu boli vytvorené 3D modely 24 objektov (14 zo Slovenska a 10 z Ukrajiny) kultúrnych, technických a prírodných pamiatok a unikátne softvérové diela, prostredníctvom ktorých sú 3D modely vrátane doplňujúcich textových a zvukových informácií zobrazované používateľom (najmä žiakom, učiteľom, ale aj záujemcom z oblasti cestovného ruchu a ďalším). Vytvorené interaktívne softvérové nástroje slúžia ako podpora vzdelávania a nadväzujú na výučbu tém, akými sú občianska spoločnosť, spoločná história regiónu Východného Slovenska a Zakarpatskej Ukrajiny, regionálna výchova, tradičná kultúra, geografia či spoločná hranica a náboženstvo. V rámci projektu bolo vyškolených 20 učiteľov, učiteľiek a metodikov, ktorí sa spolupodieľali na príprave Pracovných metodických listov a v súčasnosti pôsobia ako ambasádori pre moderné vzdelávanie na slovenských a ukrajinských školách.

Vybrané objekty, ktoré boli spracované ako interaktívne 3D modely, reprezentujú významné pamiatky z hľadiska ich geografického usporiadania a spoločnej histórie. Na oboch stranách hranice boli zvolené dvojice objektov podobného typu alebo s podobnou funkciou. V rámci projektu sa snaží-

me nabádať používateľov softvérových diel k fyzickej návšteve spracovaných pamiatok a prostredníctvom jednotlivých aplikácií im umožňujeme pracovať s pamiatkami interaktívnym spôsobom, napr. prostredníctvom možnosti rozobratia objektu vo virtuálnom priestore (kostol v Šmigovci), zobrazenia funkcie objektu (mlyn v Expozícii ľudovej architektúry a bývania Vihorlatského múzea v Humennom), zobrazením historických udalostí (zničenie železničného viaduktu v Hanušovciach nad Topľou) alebo ukážkou historického stavebného vývoja objektov (hrad Zborov, kostol vo Veľkej Trni).

Prostredníctvom projektu InovEduc sa snažíme o odstránenie bariér medzi ľuďmi žijúcimi v prihraničných oblastiach Slovenska a Ukrajiny vďaka poznaniu spoločnej histórie, tradícií a vývoja v spoločnosti.

Projekt Inovatívne metódy vzdelávania na podporu partnerstiev – „InovEduc“, bol realizovaný vďaka podpore z Nórskeho programu SK08 Cezhraničná spolupráca. Prijímateľom podpory v projekte (CBC01008) je Paneurópska vysoká škola v Bratislave spoločne so svojimi finančnými partnermi Centrom pre Európsku politiku a organizáciou Carpathia Užhorod. Nefinanční partneri projektu sú Generálny konzulát SR v Užhorode, Zakarpatský inštitút postdiplomového pedagogického vzdelávania, Užhorodská národná univerzita, Evanjelická spojená škola v Prešove, Lingvistické gymnázium T.H. Ševčenka Užhorod, Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, Ústav etnológie SAV, Bratislava a Imsa Knowledge Company AS (Nórsko).

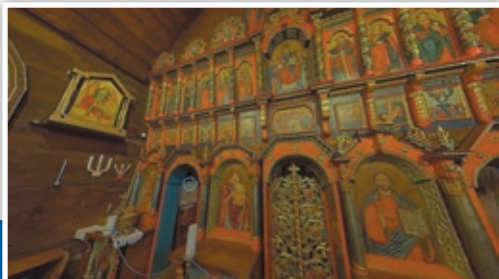
„Slovensko – Ukrajina: Spolupráca naprieč hranicou“
„Granty EHP a Nórska – Spoluprácou k spoločným hodnotám“

Drevený gréckokatolícky Chrám svätého Archanjela Michala v Topoli

Obec Topoľa leží v oblasti Národného parku Poloniny a spolu s Ruským Potokom a Uličským Krivým leží na jednej trase turistického chodníka. Vznikla počas doosídľovania na valašskom práve a prvá písomná zmienka o nej je z roku 1600. V polovici 18. storočia žilo v obci 130 gréckokatolíkov, podľa Jozefínskeho sčítania obyvateľstva mala obec 430 gréckokatolíkov a 9 židov. Dnes v Topoli žije necelých 150 obyvateľov.

Chrám zasvätený Archanjelovi Michalovi bol postavený okolo roku 1700. Z obdobia jeho vzniku sa dochovala vzácna ikona Posledný súd, ktorú namaľoval pravdepodobne miestny ľudový ikonopisec netradične nie na drevo, ale na ľanové plátno. V 60. rokoch minulého storočia bola ikona odovzdaná do zbierok múzea ukrajinskej kultúry v Svidníku a obec viackrát žiadala o jej navrátenie.

Počas prvej svetovej vojny bol v katastri obce zriadený vojenský cintorín, v ktorom je pochovaných 240 ruských a rakúsko-uhorských vojakov. V Topoli sa nachádza i najzachovalejší židovský cintorín v oblasti Polonín. Každoročne sa tu koná folklórny festival. Obec je turisticky zaujímavá i tým, že vďaka nízkej hustote osídlenia a minimálnemu svetelnému smogu je súčasťou Parku tmavej oblohy Poloniny.

Chrám svätého Mikuláša v Danylove

V strede obce Danylovo (Chustský región) stojí najmladší gotický chrám regiónu, Chrám sv. Mikuláša Divotvorcu. Postavili ho z dubových hranolov. Kamenné základy spojili s drevenou časťou budovy roztokom z viac ako 5 000 slepačích a husacích vajec. Chrám má lадné proporcie a výraznú dynamickú siluetu. Kompozíciu stavby zdôrazňuje strmý vzostup veže s veľmi vysokým, hrot pripomínajúcim vrcholom. Stavbu tvoria dva zrubu postavené z dubových hranolov. Zrub lode s babincom (predsieňou) má krytú galériu a vysokú sedlovú strechu. Oveľa menší oltárny zrub má strmú strechu. Okná lode sú štvorcové a zamrežované kovanými, na koncoch zatočenými, „gotickými“ prútmi. Nad verandou je otvorená galéria. Vnútro lode a východný zrub majú oblúkovitý strop, nad babincom je strop plochý. Do západnej steny lode je vstavaný chór. Priestor medzi babincom a loďou má tvar lomeného oblúka. Pri chráme stojí vysoká zvonica postavená rámovou konštrukciou s vrcholom v tvare stanu, v ktorej sú tri zvony.

Chrám bol postavený v roku 1779. Zachovali sa maľby umelca I. Kornmajera z roku 1828. V roku 1965 bola stará strecha vymenená za novú a v roku 1984 opravovali upevnenie kríža.

Drevený pravoslávny Chrám svätého Michala Archanjela v Ruskom Potoku

Na východnom svahu nad obcou sa nachádza Chrám svätého Michala Archanjela. Ako jediný drevený chrám na území Slovenska slúži od roku 2000 pre potreby pravoslávnej cirkvi. Prvý písomný doklad o jeho existencii je z roku 1746. Tri zvony, ktoré boli pôvodne umiestnené vo veži chrámu, boli v roku 1956 prenesené do drevenej zvonice. Trojlodový chrám je zakrytý valbovou šindľovou strechou, ktorá je nad svätyňou a babincom zakončená dvoma vežičkami. V rokoch 1968 – 1973 prešiel celý chrám generálnou rekonštrukciou a bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

Okolie chrámu bolo na základe sanitárnych predpisov vydaných Jozefom II. ohradené kamenným múrom, ktorý oddeľoval sakrálny priestor chrámu a príslušného cintorína od okolia. Obec v priebehu 18. storočia narástla zo 160 gréckokatolíckych obyvateľov na 361 gréckokatolíckov a 7 židov v roku 1842. Pred vypuknutím prvej svetovej vojny žilo v obci 428 obyvateľov. V súčasnosti má obec 130 stálych obyvateľov.

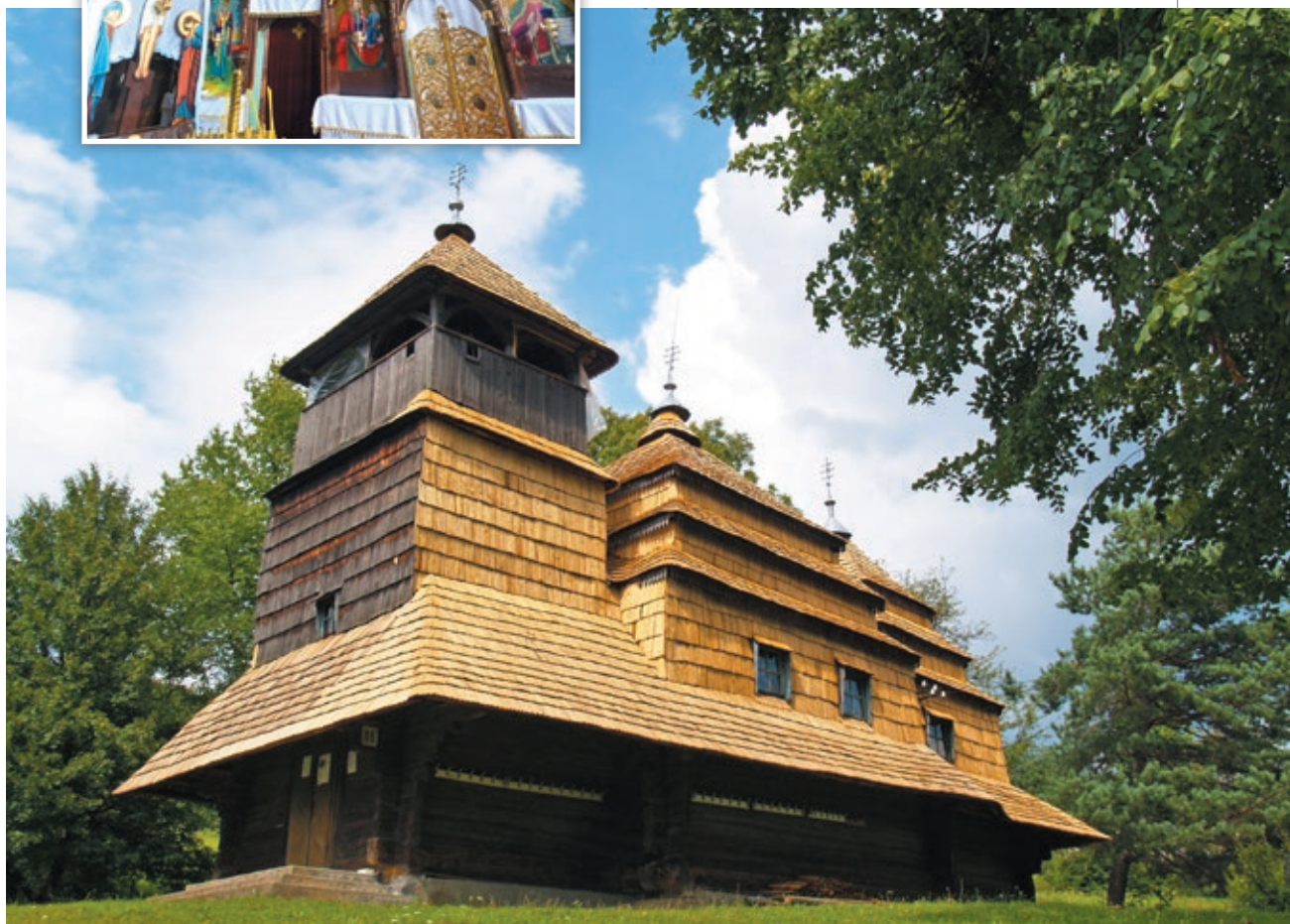

Chrám Panny Márie v Kostryne

Chrám postavili bez použitia klinev a súčasných výdobytkov techniky. V dôsledku nadstavby veže – zvonice, postavenej rámovou konštrukciou, nadobudol chrám istú dynamickosť súvisiacu s rastom vplyvov z východu na západ, čo ho v maximálne možnej miere priblížilo k chrámom lemkovského štýlu. Chrám má dĺžku 15 m, šírku 7 m a výška veže od základov je 14 m. Ludová legenda tvrdí, že dedinčania pri výbere miesta pre chrám dlho váhali a prekladali drevenú surovinu z lokality Košarky do lokality Dorošavca a naopak. Nakoniec chrám postavili v lokalite Dorošavca.

Chrám postavili v obci Sjanky v roku 1645 ako klasickú bojkovskú, trojzubovú a trojvrcholovú stavbu s dominantným stredovým vrcholom. Do obce Kostryne ho previezli v roku 1703. V zázname biskupskej vizitácie z roku 1751 sa spomína dobrý drevený chrám, vybavený všetkými obrazmi, všetkými cirkevnými knihami a dvoma zvonmi. V roku 1761 prešiel chrám rekonštrukciou a čiastočnou prestavbou. Vtedy postavili vežu nad babincom (zadná – tretia časť lode chrámu), ktorá prevýšila centrálny zrub chrámu. V roku 1976 steny interiéru obilil kartónom.

Románsko-gotický kostol vo Velkej Trni

Veľká Trňa patrí medzi sedem slovenských obcí tokajskej oblasti. Románsky kostol bol postavený v druhej štvrtine 13. storočia. Mal jednolodovú dispozíciu ukončenú na juhu apsidou. K rozšíreniu kostola došlo v 15. storočí, kedy bola apsidá zbúraná a na jej mieste vymurovali neskorogotické presbytérium dlhšie ako pôvodná loď. V období reformácie prešiel kostol do rúk reformovanej cirkvi. Ďalšia rozsiahla prestavba kostola bola realizovaná v roku 1936. Boli počas nej strhnuté podporné piliere lode, zbúrané presbytérium a na rovnakom pôdoryse nanovo vystavané. Na fasáde chrámu boli odkryté vzácne románske ozdobné prvky, zuborezy, vlysy a fresky.

V 17. a 18. storočí sa v dôsledku rekatolizácie a migračných pohybov vytvorila v obci pestrá konfesionálna štruktúra. Z vizitácie, ktorú uskutočnil jágerský biskup v roku 1749 vieme, že v obci žilo 27 rímskokatolíkov, 45 gréckokatolíkov a 69 reformovaných. Zhruba o storočie neskôr (1842) sa počet obyvateľov späťnásobil, žilo tu 233 rímskokatolíkov, 368 gréckokatolíkov, 279 reformovaných a 50 židov. I dnes v obci stoja tri kostoly, okrem reformovaného aj rímskokatolícky a gréckokatolícky.

Horjanská rotunda v Užhorode

V Horjanoch (Užhorod) sa nachádza jedna z najstarších pamiatok architektúry na Ukrajine s celoeurópskym významom. Chrám sv. Anny, inak nazývaný aj Horjanská rotunda (z taliančiny – budova z kruhovým pôdorysom), pochádza z 12. storočia. Svojim historicko-architektonickým významom a vekom sa dá porovnať možno len s kyjevským Chrámom sv. Sofie (1011). V jej stenách je šesť polkruhovitých výklenkov (ník) s troma oknami. Na hornú časť bola namontovaná odľahčená plošina so šiestimi oknami. V tom čase boli posilnené základy, vyčistili sa fresky, odstránili praskliny, zostrojená bola strecha tvaru historickej vojenskej prilby. Vnútorne steny zdobia fresky z 13. storočia vytvorené v štýle talianskej školy Giotto z obdobia rannej renesancie, ktorá ako prvá začala vytvárať trojrozmerný efekt pomocou svetla a tieňa. Nástenné maľby dodnes prekvapujú veľkým majstrovstvom tvorcov a veľmi pôsobivá je aj živosť ľudských postáv.

Chrám otvorili v roku 1879, kedy boli objavené aj farebné fresky. Analýza ukázala, že boli namaľované v 14. – 15. storočí. Po rekonštrukcii chrámu v roku 1911 sa vedci zhodli na tom, že Horjanský chrám pochádza z 10. – 11. storočia. V 18. storočí bola postavená vysoká veža a v roku 1912 bola nad západným priečelím nadstavená drevená zvonica. Chrám opätovne slúži svojmu účelu od roku 1991.

Hrad Zborov

Predpokladá sa, že počiatky hradu Zborov (kedysi známy i ako „Makovica“) siahajú do prvej polovice 13. storočia. Mesto Zborov pod ním oddávna žilo živým obchodom s obilím, plátnom, medom a kožušinami. Hrad patril do sústavy kráľovských (po)hraničných hradov, „strážil“ cestu z Uhorska do Poľska. V druhej polovici 14. storočia sa z pohraničnej pevnosti postupne stalo veľké feudálne sídlo.

V druhej polovici 16. storočia bol prestavaný na modernú renesančnú pevnosť so systémom trojtého opevnenia, ktoré na tú dobu zabezpečilo faktickú nedobytnosť hradu.

Od začiatku 17. storočia sa vlastníkom stal rod Rákocziocov – z tohto obdobia pochádza i povest o predaji hradu Jurajovi I. Rákocsimu. Posledným majiteľom hradu bol Imrich Tököli, ktorého povstanie proti Habsburgovcom a jeho následná porážka viedli k zničeniu hradu generálom Schulzom v roku 1684.

Úplnou ruinou sa stal počas bojov medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami počas prvej svetovej vojny. Hradný kopec bol už v roku 1926 vyhlásený za chránenú oblasť a jeho ochrana bola rozšírená v roku 1950 vyhlásením za štátnu prírodnú rezerváciu, čo ho zaraďuje medzi najstaršie chránené územia na Slovensku.

Nevický hrad

Nevický hrad (neďaleko Užhorodu) budovali od 13. do 17. storočia na strmom zráze nad riekou Uhu. Kontroloval prechod dolinou Uhu, ktorou prechádzala obchodná cesta z Uhorska cez Užský priesmyk do Haliče, Poľska, Litvy a Moskovskej Rusi. Zo strážnych veží hradu bolo vidieť panorámu Podunajskej nížiny. Obranný systém hradu tvorili múry, priekopy a drevené palisády (neskôr kamenné opevnenie). Hrad je v súčasnosti sčasti ruinou. Je známy hlavnou obytnou vežou.

Prvá písomná zmienka o hrade pochádza zo začiatku 14. storočia, spomína sa v nej ako rodové feudálne dedičstvo. Po smrti posledného kráľa z dynastie Arpádovcov v roku 1301 zasadol na uhorský trón kráľ Karol Róbert z Anjou. Hrad bol centrom jedného z ľudových povstaní a bol sídlom jeho vodcu, užského župana P. Petenka. Po potlačení povstania v roku 1322 hrad získava dynastia Drugethovcov a je prebudovaný na klasický európsky kamenný hrad s využitím talianskych tradícií opevňovania. Najviac zničený bol v roku 1644, kedy ho obliehali vojská transylvánskeho kniežata Juraja II. Rákocziho. Od tých čias hrad pustol a rozpadal sa.

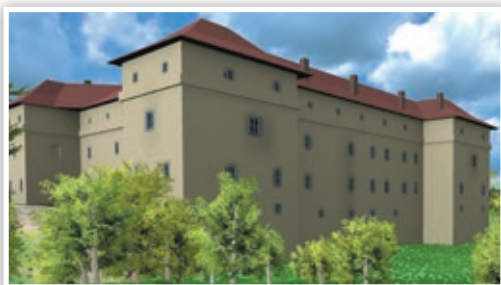

Renesančný kaštieľ v Humennom

Humenné bolo od prvej tretiny 14. storočia rodovým sídlom významného uhorského magnátskeho rodu Drugethovcov, podľa ktorého mali svoj predikát Drugeth de Homonna. Po vypálení starého vodného hradu a príslušného mesta za povstania Gabriela Bethléna dal Gabriel Drugeth postaviť rozľahlý renesančný kaštieľ štvorcového pôdorysu so štyrmi nárožnými vežami. Rod Drugeth vymrel v roku 1684 smrťou Žigmunda Drugetha a jeho rozsiahle majetky sa postupom času dostali do vlastníctva rodov Althan, Zichy, Vandernath a Csáky. V druhej polovici 18. storočia, kedy bol kaštieľ vo vlastníctve Csákyovcov, bol prestavaný do barokovej podoby. Posledná prestavba je spojená s významným uhorským rodom Andrassy, ktorý ho získal sobášom Karola Andrassyho a Etely Száparyovej v roku 1812. Kaštieľ a jeho okolie v polovici 19. storočia nadobudol pseudobarokovú podobu. Alexander Andrassy zriadil pred vstupom do kaštieľa reprezentatívny francúzsky park, v zadnej časti okolo rybníka park anglického typu. Pri prechode frontu počas druhej svetovej vojny bol kaštieľ poškodený, avšak väčšie ujmy utrpel pri požiari strechy v roku 1946. Rozsiahlou rekonštrukciou prešiel exteriér a interiér v rokoch 1964 až 1972. Odvtedy slúži ako sídlo Vihorlatského múzea.

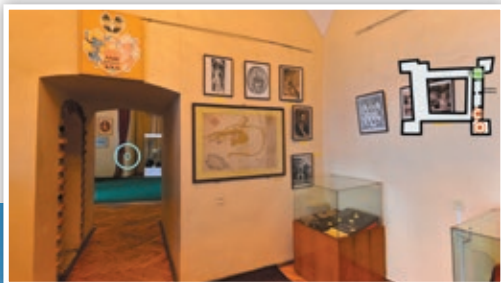
Hrad v Užhorode (v čase dynastie Drugethovcov)

Užhorodský hrad, postavený od 13. do 18. storočia, je najstaršou pevnosťou Zakarpatska. Má tvar nepravidelného štvoruholníka s mohutnými vežami v rohoch, monolitické murivo, do kameňa vyrezávané rímasy a stĺpy románskeho aj gotického štýlu. Z troch strán je hrad obklopený suchou priekopou, ktorá je vysekaná do skaly. Na juhovýchodnej strane je strmý zráz. Okolo hradu je starobylý park s rozlohou 6 ha, ktorý založil grófsky rod Drugethovcov.

Drevené opevnenie existovalo už v rannom stredoveku (od 7. storočia) a bolo zničené avarskými a uhorskými kočovníkmi. Na konci 9. storočia sa podľa legendy pevnosť stala sídlom chorvátskeho kniežaťa Laborca, ktorý bojoval s uhorskými kmeňmi. V 11. – 12. storočí vyrastá kamenný hrad. V roku 1322 sa stal majetkom talianskeho grófa Filipa Drugetha a bol prestavaný podľa talianskych rytierskych kánonov. Drugethovia vládli na hrade v rokoch 1322 – 1691. V roku 1691 sa Užhorodský hrad stal vlastníctvom uhorského feudála Miklósa Bercsényiho, ktorý ho dobudoval a dal mu dnešnú podobu. Po potlačení povstania v rokoch 1703 – 1711 bol poškodený hrad prerobený na cirkevné gymnázium. V súčasnosti v ňom sídli Zakarpatské oblasťné vlastivedné múzeum T. Lehockého.

Obytný dom s vodným mlynom z Vyšnej Jablonky

Obytný dom s vodným mlynom z Vyšnej Jablonky v Expozícii ľudovej architektúry a bývania Vihorlatského múzea v Humennom pochádza z prvej tretiny 20. storočia. Ako väčšina mlynov na Slovensku pozostáva z dvoch častí. Obytnú časť predstavuje izba s predsieňou a hospodársku mlynica. V porovnaní s bežnými domami v tomto regióne tu nie je dodržané tradičné trojpriestorové členenie domu na izbu, pitvor a komoru.

Stavbu s rozmermi 9,8 x 4,85 m (bez podstienky) a výškou 5 m tvorí zrubová konštrukcia z bukových trámov osadená na kamennej podmurovke. Zrub je omazaný hlinou z oboch strán iba v časti obývacej izby, mlynica a predsieň je iba škárovaná. Strecha je valbového tvaru s celkovou plochou cca 100 m². Ako strešná krytina je použitý drevený šindel. Na streche je osadený murovaný komín.

Lemkovská usadlosť v Zaryčeve

Múzeum zachováva prvky spôsobu života, ktoré súvisia s lemkovskou ľudovou kultúrou. Pôvodný dom bol postavený z bukových hranolov. Do komplexu zástavby patrí viacero častí – obytná (chyža, pitvor a komora) a hospodárska (stodola, chliev a chlievik), ktoré sú umiestnené v jednom rade pod spoločnou strechou. Do pitvora je vyvedený komín, odtiaľ sa vchádza aj na povalu. Všetko v pitvore, komore aj izbe zhotovili ruky gazdu, ktorý bol stolárom. Strecha usadlosti je valbová (štvorspadová) a je schodovito zakrytá doškami. Na nádvorí sú umiestnené ďalšie drobné architektonické formy. Pri dome kvitnú kvety, okolo je sad. Súčasťou je aj pôvodné oplatenie. Všetky exponáty Lemkovskej usadlosti sú pôvodné, zozbierali ich zakladatelia múzea od obyvateľov Zaryčeva a okolitých obcí.

Múzeum založili v roku 1985 v pôvodnej budove z roku 1902. Bol tu vytvorený interiér typický pre lemkovský domov začiatku 20. storočia. V objekte je oficiálne zaregistrovaných viac ako 350 exponátov. V roku 1988 bol múzeu udelený titul Národné múzeum.

Železničný viadukt v Hanušovciach nad Topľou

Je súčasťou sústavy štyroch viaduktov na trase od Strážskeho do Kapušian pri Prešove, ktorých výstavba sa začala na základe politického rozhodnutia slovenskej vlády z roku 1939. V dôsledku Viedenskej arbitráže bolo totiž štátnou hranicou prerušené jediné železničné spojenie Bratislavy s východnou časťou Slovenska, keďže Košice a súčasná trať z Košíc do Čopu pripadla Maďarsku.

Takmer 390 metrov dlhý Hanušovský viadukt stavala firma Ing. Lozovský a Štefanec, so svojimi 27 metrov vysokými stožiarmi bol v tej dobe najvyšším v strednej Európe. Koľajnice sú na najvyššom mieste štyridsať metrov nad zemou. Výstavba trvala od septembra do augusta 1942. Na výkopových základacích prácach bolo treba odpracovať okolo 260 000 hodín a na murárskych a betonárskych prácach asi 330 000 hodín. Slávnostne ho otvoril prezident vtedajšej Slovenskej republiky Jozef Tiso. Viadukt dlho nevydržal, na konci vojny ho zničili ustupujúce nemecké vojská. Konštrukcie boli prerezané, zhodené z pilierov a ležali skrútené dolu v údolí. Po skončení vojny ho opravili. Viadukt je vzácnou technickou pamiatkou, pretože je najdlhším železničným mostom postaveným v obľúku nielen na Slovensku, ale aj v strednej Európe.

Kováčska dielňa hámru v Lysčeve

Lysčevský hámor je jediným funkčným vodným hámrom v Európe. Budova je postavená na kamenných základoch. Steny západnej, severnej a južnej fasády sú obložené kameňmi a nie sú omietnuté. Stena východnej fasády je drevená, má rámovú konštrukciu, je omietnutá. Stena, ktorá rozdeľuje vnútorný priestor na dve časti, je vymurovaná z tehál. Strecha je sedlová s dvoma spádmí, v súčasnosti pokrytá azbestom. Pozdĺž východnej steny je umiestnený drevený žľab.

Presný dátum vzniku známy nie je. V 60. rokoch 18. storočia tu bola továreň na výrobu papiera patriaca grófovi Telekymu. V tom čase sa prvý raz využívala sila vody, ktorá uvádzala do pohybu 8 hriadeľov. V 50. rokoch 19. storočia vznikol hámor. Kováčskymi majstrami boli Slováci, ktorí tu mali svoju komunitu. Aj preto je konštrukcia hámra rovnaká ako pri podobných zariadeniach v Nemecku a na Slovensku. Na začiatku 20. storočia roztáčala voda 5 vodných kolies (v súčasnosti 2), z ktorých každé dosahovalo výkon 8 konských síl. V hámri pracovalo v troch zmenách 15 kováčov a rovnaký počet pomocníkov. Okrem nich tu boli aj inžinieri, manažér, kontrolór a skladník. V hámri sa vyrábali výrobky nielen pre región, ale aj pre iné oblasti Uhorska, Rumunsko a Juhosláviu. Vyhňa pracovala na plný výkon až do 90. rokov minulého storočia. Zachoval sa pôvodný variant jej mechaniky.

Tokajské pivnice vo Velkej Trni

Tokaj je región rozprestierajúci sa na území severovýchodného Maďarska a juhovýchodného Slovenska. Je to maličké územie, ktoré v Maďarsku začína vrchom nad sútokom dvoch riek, Tisy a Bodrogu, historickým vinárskym mestečkom Tokaj a končí na Slovensku južnými svahmi Zemplínskych vrchov. Tokaj je známy vďaka jedinečnému vínu, ktoré sa v ňom vyrába, ale súčasne je tento región zaujímavý aj svojou bohatou históriou úzko spojenou s tokajským vínom.

História Tokaja: Vinič sa v regióne pestuje pravdepodobne od čias Rímskej ríše. Odrodová skladba sa menila a kedysi sa pestovalo viac ako 100 druhov hrozna. Významnou udalosťou boli tatárske vpády. Po tomto období v rokoch 1241 – 1242 sa začalo s hĺbením pivníc zo strachu z tatárskeho návratu. Veľmi rýchlo sa však začali pivnice hĺbiť hlavne za účelom skladovania potravín a vína.

Prvý tokajský výber bol vyrobený v roku 1650 Lackom Mátem Szepsim. Od tých čias sa spôsob výroby v podstate veľmi nezmenil. Síce sa už nepoužívajú drevené putne, miery ostali také isté, aké boli v minulosti: putňa 20 – 25 kg, gönský sud 136 – 150 litrov. Skrátili sa len doby zrenia v tokajských pivniciach. Dnes vína vyzrievajú kratšie, minimálne však 3 roky.

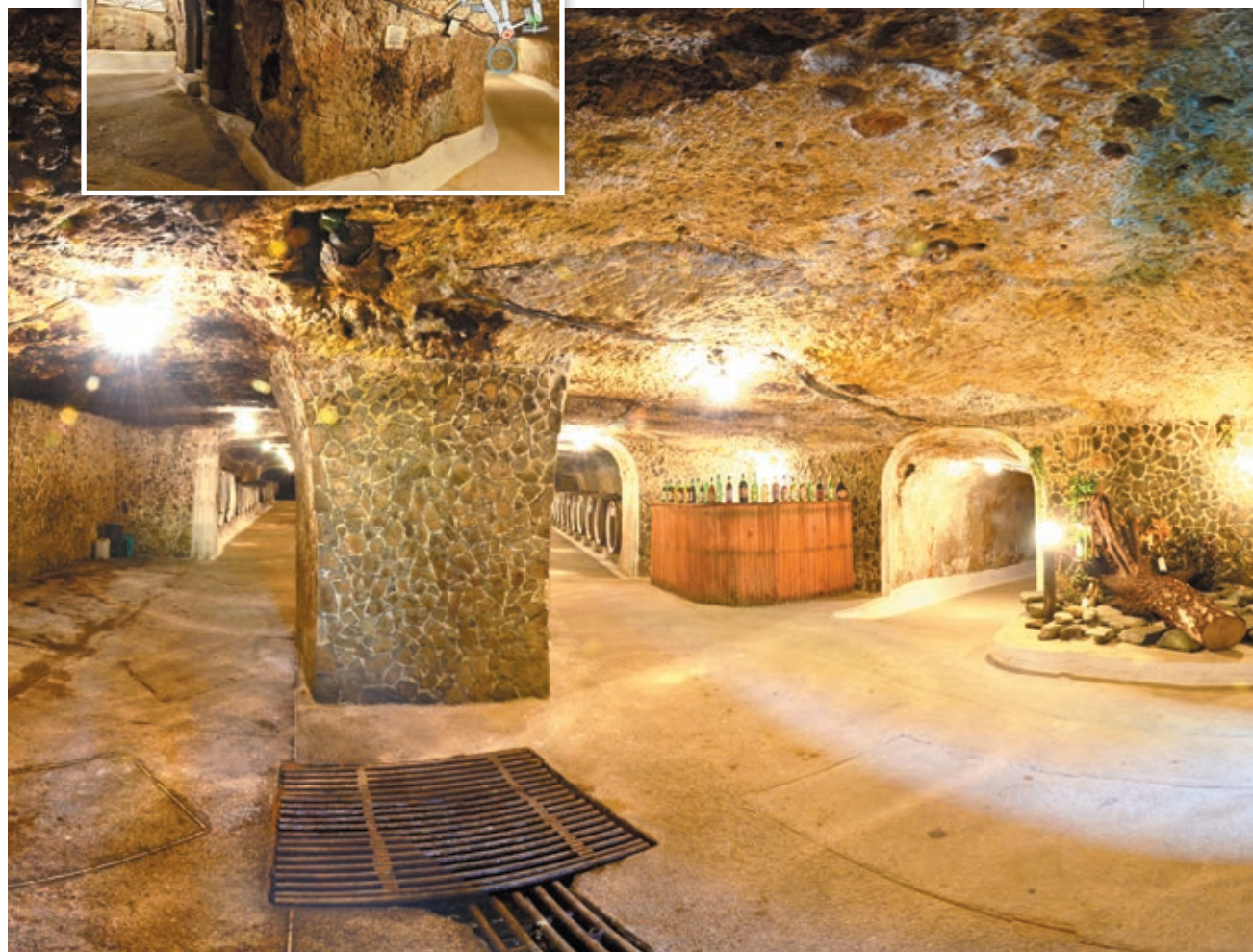

Vínne pivnice v Serednom

Vínne pivnice v Serednom majú štruktúru mestečka s podzemnými ulicami. V masívnych sudoch je uskladnené víno. V začiatkoch pivnice slúžili ako úkryt pre ľudí z grófskeho dvora počas útokov nepriateľov. Keď sa nepriateľom podarilo preniknúť do podzemia, ľudí z neho vyvádzali labyrintmi na bezpečné miesta a cez jednotlivé priechody púšťali do pivníc vodu. Vína zo Seredného poznali európski aj moskovskí monarchovia. Počas sovietskych čias boli pivnice znárodnené a vznikol podnik „Seredňanskij“, ktorý produkoval známe značky vín – Seredňanské, Perla Karpát a Ruža Karpát.

Vínne pivnice v Serednom sú najstarším a najväčším producentom vína v Zakarpatsku. Výstavba pivníc začala na začiatku roku 1557. Ich vznik je spojený s menami F. Stefana a D. Dobia. Územie vtedy patrilo Uhorsku, ktoré bolo vo vojne s Tureckom. Zajatých Turkov odvážali práve do Seredného, kde sa podieľali na reštaurácii hradu aj výstavbe pivníc. O vínné pivnice sa starali meniaci sa vlastníci miestneho hradu.

Zubor európsky

Zubor európsky kedysi hojne prebýval v Európe a v strednej Ázii. Aj dnes vyhľadáva najmä listnaté lesy s priestrannými poľanami a stepi. Jeho potravou sú najmä byliny a tráv, nepohrdne ani drevinami a lišajníkmi. V lete môžu dospelé býky zožrať až 32 kg potravy denne. Potrebujú aj veľa soli.

Čriedy v minulosti pozostávali zo 6 – 20 jedincov, ktoré viedla skúsená zubrica. Na jar a na jeseň kočovali aj niekoľko kilometrov. V období ruje (od augusta do septembra) sa k samiciam pripájali staré samce, ktoré dovtedy žili osve. Svoje územie si označovali odieraním kôry stromov.

Postupom času zubor ustupoval pred človekom do hlbších lesov. V západnej Európe ho vyhubili v 6. storočí, v stepnej oblasti východnej Európy v 16. – 17. storočí. V roku 1923 žilo na svete len 56 kusov. V tom istom roku bol založený Medzinárodný zväz na ochranu zubra, ktorého úsilie i snahy ďalších boli odmenené – v súčasnosti žije v Európe asi 3400 kusov. V Poloninách boli zubry opäťovne vypustené v roku 2004 ako výsledok medzinárodného projektu. Udržanie populácie zubra a jeho reintrodukcia do voľnej prírody je podľa niektorých vedcov najvýznamnejším európskym úspechom ochrany kriticky ohrozených živočíchov.

Údolie narcisov pri Chuste

Údolie narcisov je unikátnym botanickým náleziskom s najväčším výskytom chráneného narcisu úzkolistého (*Narcissus angustifolius*) v strednej Európe. Vysokohorský rastlinný druh je rozšírený v Alpách, na Balkáne a v Karpatoch vo výške 1100 – 2060 m n. m. Karpátami prechádza severovýchodná hranica jeho výskytu. Údolie sa nachádza vo výške 180 – 200 m n. m. v západnej časti Chust-Solotvynskej doliny v oblasti Kireši (4 km od Chustu). Narcis obľubuje otvorené lúky – plniny. Termíny jeho kvitnutia sú závislé od klimatických podmienok: počas teplého jarného počasia rastliny kvitnú rýchlo, v prípade nízkeho denného teplotného priemeru sa kvitnutie spomaľuje. Obdobie kvitnutia spravidla spadá do apríla až mája a samotné kvitnutie trvá najviac dva týždne. Populácia narcisov sa tu zachovala z postglaciálneho obdobia a má endemický charakter.

Názov Údolie narcisov sa udomácnil na konci 70. rokov minulého storočia. Do 20. storočia chránili územie lesníci. Keď sa Zakarpatsko stalo súčasťou Československa, časť pozemkov predali obyvateľom Chustu. Od roku 1992 je oblasť chránená ako súčasť Karpatskej biosférickej rezervácie, ktorá je súčasťou siete biosférických rezervácií medzinárodného významu pod patronátom UNESCO.

Židovský cintorín v Topoli

Je druhým najväčším v regióne Snina, pochovaní sú tu viacerí rabíni a ich rodinní príslušníci (rabín Alexander Ješiaja, rabín Jakub – syn rabína Izraela, rabín Dov Baar, rabín Chaim – syn rabína Moše Ahrona...).

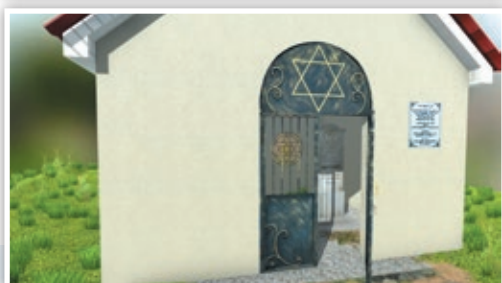
Najstaršia zmienka o cintoríne pochádza z rokov 1865 a 1866, kedy bol zakreslený do katastrálnej mapy obce. Za národnú kultúrnu pamiatku bol vyhlásený v roku 2000. Cintorín je situovaný v kopci, v minulosti bol ohradený kamennou ohradou. Nachádza sa na ňom 59 náhrobných kameňov, z ktorých je takmer polovica zachovalých, zvyšné sú poškodené.

Cintorín bol dlhé roky v narušenom stave. V období marec – november 2015 bol komplexne obnovený. Predmetom obnovy bolo odstránenie náletov, odumretých drevín a koreňových systémov, obnova pôvodnej kamennej ohrady a vyčistenie náhrobných kameňov od machov a lišajníkov.

V mesiaci apríl 2016 bola uskutočnená prvá etapa konzervačných prác zameraná na záchranu najviac poškodených, ale aj umelecky a historicky najvzácnejších náhrobných kameňov židovského cintorína v Topoli. Z celkového počtu 59 náhrobných kameňov bolo petrifikovaných 25 kameňov, z nich 7 bolo navyše zlepených.

Židovský cintorín v Užhorode

Najväčší židovský cintorín na Zakarpatsku. Je na ňom pochovaný rabín Shlomo Ganzfried, autor známeho zborníka židovských zákonov Kitzur Shulchan Aruch. Pri vchode na cintorín je umiestnená pamätná tabuľa obetiam holokaustu, ktorú financoval americký emigrant, rodák z Užhorodu, Laci Reisman. „Pamätať a nezabudnúť. Z Užhorodu, ktorý sa predtým volal Ungvar, a jeho okolia deportovali do Osvienčimu (Auschwitzu) 14 tisíc Židov. Tento pamätník – spomienka na našich drahých ľudí,“ znie epitaf na pamätnej tabuli. Rady na cintoríne boli rozdelené na mužské a ženské. Väčšina nápisov je židovská, niektoré sú zduplikované po maďarsky. Najstaršie náhrobné dosky sú zhotovené z pevného kameňa. V roku 2005 sa začala komplexná rekonštrukcia cintorína. K cintorínu bol privedený vodovod a elektrická sieť, bola postavená technická miestnosť a preložené kamenné cestičky. Práce na záchrane cintorína prebiehajú na dobrovoľníckom a charitatívnom základe. O cintorín sa v ostatných rokoch stará Užhorodská náboženská obec progresívneho judaizmu Khesed Schpira.

Cintorín má viac ako 300 rokov. Na niektorých miestach sa zachovali najstaršie hroby. Väčšina novších náhrobných kameňov sa objavila v sedemdesiatych rokoch 19. storočia, kedy začala výstavba synagógy.

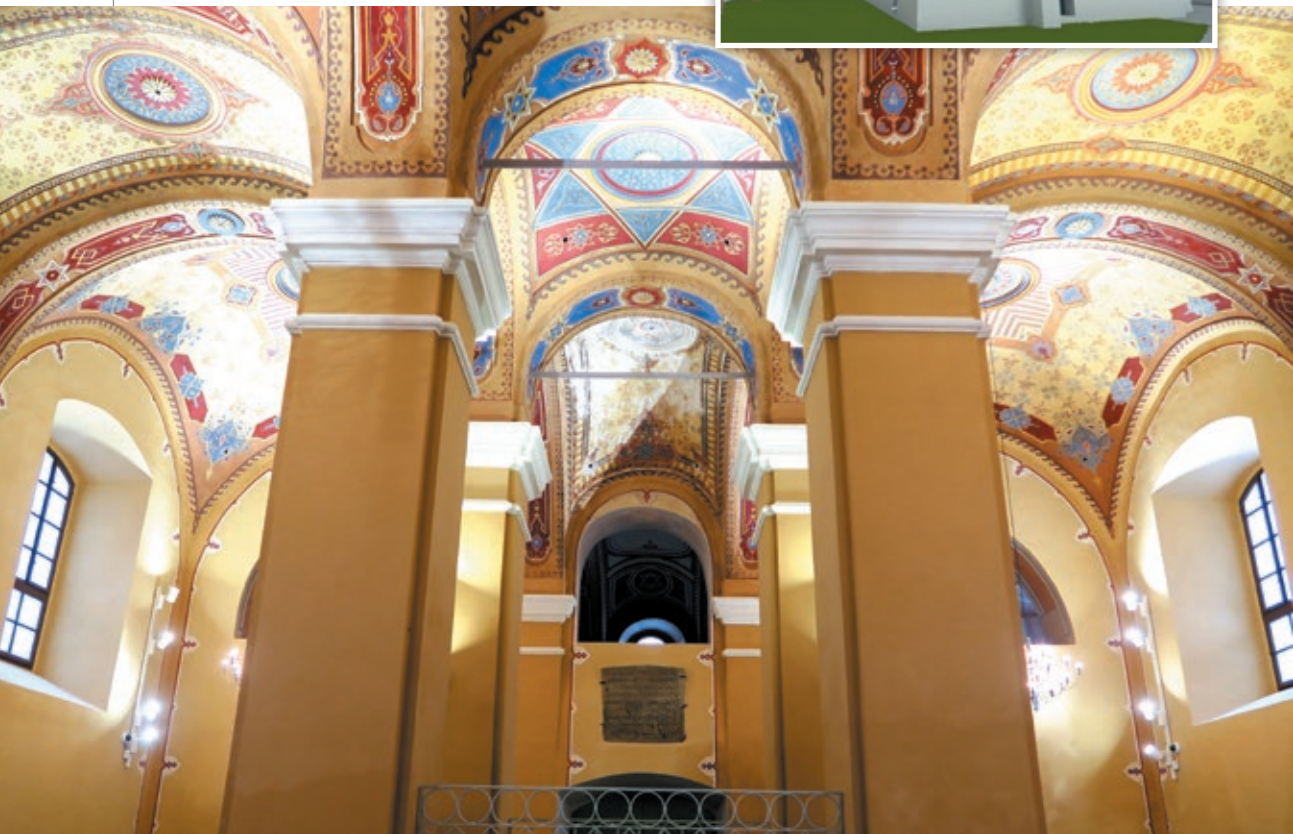

Synagóga v Bardejove

Stará synagóga v Bardejove predstavuje unikátny typ deväťklenbovej synagógy a je jedným z najcennejších príkladov židovskej architektúry na Slovensku. Keďže bola dokončená v roku 1836 v čase pred emancipáciou Židov, nachádza sa v centre areálu obklopená inými stavbami. Vstup v minulosti tvoril monumentálny neoklasicistický portikus so schodiskom.

Interiér sa skladá z predsieni, malej študovne, hlavnej mužskej modlitebne a ženskej galérie. Hlavná modlitebňa je zaklenutá deviatimi klenbami, ktoré sú bohato zdobené ornamentálnou maľbou v maurskom štýle. Na východnej stene sa zachovali hebrejské nápisy zo Starého zákona. Najzaujímavejším artefaktom je hebrejská dedikačná tabuľa, ktorá je umiestnená nad vstupom do hlavnej sály a poskytuje informácie o darcovi a čase výstavby.

Organizovaná židovská komunita vznikla až v prvej tretine 19. storočia, kedy si za hradbami mesta vybudovala rozsiahly komplex stavieb označovaný ako židovské suburbium. Tento areál zahŕňa Starú synagógu, školský objekt (bet midraš) a rituálny kúpeľ (mikve). Obec bola prísne ortodoxná a mnohí členovia patrili k príslušníkom chasidského hnutia. Bola pre nich typická radosť, spev, tanec aj rytmické knísanie. Každá činnosť týchto veriacich bola prejavom túžby po spojení duše s Bohom.

Drevený gréckokatolícky Chrám svätého Bazila Veľkého v Hrabovej Roztoke

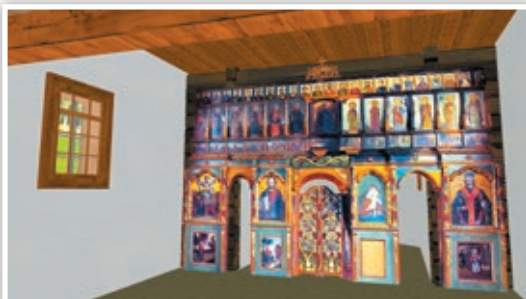

Prvá zmienka o obci pochádza z roku 1568 a k jej založeniu došlo v rámci „valašskej kolonizácie“. Barokový drevený chrám bol postavený v polovici 18. storočia. Je trojpriestorovej dispozície, zrubovej konštrukcie, zvonku i zvnútra obložený doskami. Po zmene režimu v roku 1989 bol pravoslávny chrám vrátený do užívania gréckokatolíckej cirkvi. Pravoslávny cirkevný zbor si s podporou štátu postavil nový murovaný Chrám svätého Vladimíra. V dobe výstavby dreveného chrámu mala Hrabová Roztoka len 30 gréckokatolíckych obyvateľov, v roku 1773 i v dôsledku prisťahovalectva z Haliče narástol ich počet na 289. V roku 1842 tu žilo 235 gréckokatolíkov a 10 židov. V súčasnosti má obec okolo 40 obyvateľov a je raritou, že všetci majú rovnaké priezvisko Jaško/Jašková.

Drevený gréckokatolícky Chrám Nanebovstúpenia Pána v Šmigovci

Obec sa prvýkrát v historických dokumentoch spomína v roku 1569, prvá zmienka o gréckokatolíckom chráme Nanebovstúpenia Pána je z roku 1755. Trojlodový zrubový chrám je zvnútra omietnutý a svojimi rozmermi patrí medzi najmenšie drevené chrámy v karpatskej oblasti. Neodborné opravy v 30. a 50. rokoch 20. storočia spôsobili, že do zoznamu národných kultúrnych pamiatok bol zaradený len pred nedávnom. Chrám bol na konci minulého storočia vo veľmi zlom stave. Preto sa v kruhoch gréckokatolíckej hierarchie zvažovalo jeho premiestnenie do pútnickej obce Ľutina. Plán na rozobratie a presťahovanie chrámu sa však pre nesúhlas obyvateľov obce a pracovníkov pamiatkového úradu neuskutočnil. V roku 2016 bola dokončená komplexná rekonštrukcia chrámu a reštaurovanie interiéru. V súčasnosti v obci žije 87 obyvateľov. Chrám dnes neslúži na náboženské účely, je v ňom expozícia fotografií najväčších ikon z územia Zemplína.

Drevený gréckokatolícky Chrám svätého Michala Archanjela v Inovciach

Drevený chrám byzantsko-slovanského obradu je v obci doložený v roku 1732, pravdepodobne však v obci bol už i predtým. Súčasný drevený chrám stál pôvodne v neďalekej obci Baškovce. Tamojší gréckokatolícky zbor v 18. storočí výrazne narástol, a tak si veriaci postavili nový, murovaný chrám. Starý drevený chrám rozobrali a darovali v roku 1836 gréckokatolíkom v Inovciach. Bola to pomerne rozšírená prax najmä po tom, čo Jozef II. nariadil, aby sa nové chrámy stavali iba z pevného materiálu, tehál alebo kameňa. Chudobnejšie farnosti často nemali prostriedky na to, aby vystavali nový chrám. Drevené chrámy, ktoré sa po vybudovaní murovanej cerkvy stali nepotrebnými, veriaci obvykle darovali alebo predali do inej farnosti. Podľa ústnej tradície chrám v Inovciach pôvodne postavili nad cintorínom, na najviditeľnejšom mieste nad obcou. Kvôli ťažkej dostupnosti v zime ho preto na jar opätovne rozobrali a zložili na mieste, kde stojí doteraz. V obci dnes žije okolo 200 obyvateľov.

Zdroje informácií

- <http://www.drevenechramy.sk>
- <http://karpatskecerkvi.org>
- <http://gotocarpattia.sk>
- <http://apsida.sk/c/3113/velka-trna>
- <http://www.kdc.sk>
- <http://www.muzeum.sk>
- <http://www.muzeumhumenne.sk>
- <http://hradzborov.sk>; <http://www.hrady.sk/zborov.php>
- <http://www.zeleznicne.info/view.php?cislocianku=2007120015>
<http://ciernediery.sk/viadukt-v-hanusovciach-nad-toplou>
- <http://www.tokajskepivnice.sk>
- <http://www.sopsr.sk/nppoloniny/sk/zubor.php>
- <http://suburbiumbardejov.sk/zidovsky-bardejov>
- <http://tt.org.ua/ua/irshava-district/temp-307.html>
<http://prostir.museum.ua/file/139>
- <http://sites.google.com/site/12misczakarpatt/goranska-rotunda>
- <http://www.castles.com.ua/danylovo.html>
- <http://ujew.com.ua/object/evrejskoe-kladbishe-g-uzhgorod>
<http://www.hesed-shpira.com.ua/2-news/48-evrejskoe-kladbishhe>
- <http://tt.org.ua/ua/perechin-district/temp-764.html>
- <http://zakarpattya.net.ua/News/8824-Zakarpattia-Lemkivska-kultura-v-seli-Zarichevo-zberihaietsia-zavdiaky-muzeiu-sadybi-ta-narodnomu-ansamblu>
- http://www.doroga.ua/poi/Zakarpatskaya/Lisichevo/Kuznica-muzej_Gamora/1491
- <http://www.castles.com.ua/n.html>
- <http://we.org.ua/malovnychi-kutochky-ukrayiny/zakarpatska-oblast/goryanska-rotunda-v-uzhgorodi>
- <http://zakarpattya.net.ua/News/83881-Horianska-rotunda-ie-odniieu-z-naitaiemnychishykh-sviatyn-Sribnoi-Zemli-.html>
- <http://we.org.ua/malovnychi-kutochky-ukrayiny/zakarpatska-oblast/serednyanski-vynni-pidvaly>
- <http://zak.depo.ua/ukr/zak/shcho-robili-tamplieri-na-zakarpatti-abo-chomu-pahne-turkami-27112016100000>
- <http://www.zakarpattia.com/?p=709>
- Čovan, M. Kaštieľ v Humennom. In Pamiatky a múzeá, 2007. roč. 56, č. 4, s. 38-40
- Dudáš, M. – Jiroušek, A. Drevené kostoly, chrámy a zvonice. Košice, 2010
- Dudáš, M. – Gojdič, I. – Šukalová, M. Kultúrne krásy Slovenska. Drevené kostoly. Bratislava, 2007
- Fedič, V. a kol. Dejiny Humenného, Humenné 2008
- Pavlovský, F. Drevené gréckokatolícke chrámy na východnom Slovensku. Svidník a okolie. Prešov 2007
- Sopoliga, M. Perly ľudovej architektúry. Prešov, 1996
- Tajkov, P. Sakrálna architektúra 11. – 13. storočia na juhovýchodnom Slovensku. Košice, 2012

3D modely objektov v projekte InovEduc (www.inoveduc.eu)

- **Autori textov**
Daniela Galandová, Ján Lacko, Kamil Sládek, Peter Šoltés, Marian Tokar, Matúš Vdovjak, Ľubica Voľanská
- **Vydalo**
© Centrum pre európsku politiku (www.cep.sk), 2017

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nemôže byť reprodukováaná, uložená vo vyhľadávacom systéme alebo rozširovaná žiadnym spôsobom a v žiadnej forme bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa.
- **Vizuál, grafické spracovanie a tlač**
SOFT DESIGN, s. r. o.
- **Jazyková korektúra**
Martina Bendiková, Ria Struháriková, Ľubica Voľanská
- Náklad: 200 ks

Túto stranu brožúry je možné použiť ako značku pre aplikácie rozšírenej reality.

Viac informácií získate na

www.inoveduc.eu